

חנוכה

שואלין ודורשין הרב דוד שרעבי

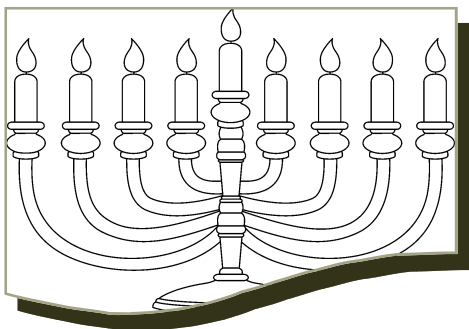
מקום הדלקת נר חנוכה - סימן תרע"א

ביאור קצר בענין קביעת מקום הדלקת הנרות

כתב השו"ע (סימן תרע"א) נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר, ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים, ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחו על שלחנו ודיו, מקור דברי השולחן ערוך הם מהגמרא במסכת שבת (דף כ"א ע"ב) ת"ר נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו, נחלקו שם רש"י ותוס' בביאור מה שהגמרא אומרת שמצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, רש"י כתב - שמניח על פתח הבית בגלל פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו שהביתים בזמנם היו פתוחים לחצר ע"כ, ומבואר שרש"י סובר שגם אם יש לאדם חצר לפני ביתו בכל זאת מדליק על פתח ביתו ולא על פתח החצר, אמנם התוס' שם כתבו שהגמרא מדברת (שמניחו על פתח ביתו מבחוץ) כגון שאין להם חצר אלא הבית עומד ממש סמוך לרשות הרבים, אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח את הנרות על פתח החצר (והביאו התוספות ראייה ממה שהגמרא אומרת אחר כך - חצר שיש לה שני פתחים צריכה ב' נרות, וגם נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם, ומזה משמע שהנר הזה מועיל לשני בתים, ואם היו מניחים את הנרות על פתחי בתיהם, היה לאדם אחד נר חנוכה מימין ולאדם השני נמצא שהניח את הנרות משמאל, אבל אם מניחים על פתח החצר הגמרא מתיישבת היטב ששניהם הדליקו במקום אחד על פתח החצר משמאל ע"כ, ועיין בדף כ"ג ע"א שפירש רש"י חצר שיש לה ב' פתחים, שיש לבית ב' פתחים פתוחים לחצר וכו' ע"כ והוא לשיטתו) **ופסק השו"ע כמו תוספות שמדליקים על פתח החצר**, ועיין בביאור הלכה שבר"ן ובאור זרוע העתיקו (פסקו) כרש"י.

לסיכום ביניים: מציינו בזה שלש מקומות (שהם למעשה ארבע) היכן מדליק נר חנוכה, האחד הוא **פתח ביתו או פתח חצרו** וכפי מחלוקת רש"י ותוס' שכתבתי למעלה, ובזה (פתח ביתו או חצירו) הסיבה שמדליק בחוץ הוא בגלל הפרסומי ניסא בין לדעת רש"י ובין לדעת התוס', והמקום השני הוא **בגר בעלייה** (קומה שנייה) שמניח את הנרות **בחלון הפונה לרשות הרבים** ושם גם כן הסיבה להנחת הנרות שם הוא כדי שיהיה פרסומי ניסא, והמקום השלישי הוא **בשעת הסכנה מניח את הנרות על שלחנו בתוך הבית** ודיו, הרי שעיקר הסיבה והגורם להיכן מחוייב האדם להדליק נרות חנוכה הוא שיהיו הנרות נראים לבני רשות הרבים בגלל פרסומי ניסא (וכמו שרואים בגר בעלייה שמניח בחלון גם לרש"י), ולשיטת רש"י שסובר שאפילו אם יש לו חצר לפני הבית בכל זאת מניחו בפתח הבית מבחוץ, אפשר להוסיף שצריך שגם בני הבית יהיו רואים את הנרות אחר ההדלקה, כי פעם היו משתמשים בחצר ממש כמו בבית (בחצר היה חצי מהמטבח) ויש בזה טעם לדעת רש"י למה מדליק על פתח הפתוח לחצר ולא על פתח החצר הפתוח לרשות הרבים, אמנם גם בזה אפשר לומר שאין הסיבה בגלל בני הבית שיראו את הנרות, אלא סיבה אחרת יש למה מדליק על פתח הבית ולא על פתח החצר, כי פתח החצר אין בזה כל כך פרסומי ניסא שבעל הבית הזה הדליק כמו שמפורסם כשהוא מדליק על פתח ביתו, ורואים ששני גורמים יש שקובעים מהו המקום המובחר של הדלקת נרות חנוכה, האחד - הוא פרסומי ניסא לרבים והוא לכל הדעות, ועוד אפשר גם פרסומי ניסא שאחרי ההדלקה גם לבני הבית ואין זה בהכרח.

אמנם עוד גורם יש בגדר המקום שבו מדליק את הנרות, והוא האמור בגמ' מסכת שבת (דף כ"ב ע"א) אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח, והיאכא מנח ליה, רב אחא בריה דרבא אמר מימין, רב שמואל מדפתי אמר משמאל, **והילכתא משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין**, וכתב רש"י (ד"ה מצוה להניחה) שכשמדליק בחצר או ברשות הרבים צריך להדליק בטפח הסמוך לפתח, שאם ירחיקנו מהפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם ע"כ, עד כאן רשמתי בקצרה את המקורות היכן מדליקים נר חנוכה.



לסיכום: היכן מדליקים נר חנוכה? יש כמה מקומות שמוזכרים:

- פתח ביתו הפונה לרשות הרבים.
- פתח חצירו הפונה לרשות הרבים.
- מי שגר בחדר בקומה שנייה ויש לו חלון הפונה לרשות הרבים.
- כשמדליק על פתח ביתו או חצירו, שם את הנרות משמאל לפתח.
- מניחו על שלחנו ודיו.

ופסק השולחן ערוך הלכות חנוכה (סימן תרע"א סעיף ז):

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ, אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר, ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים, ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחו על שלחנו ודיו, מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין, ואם הניחו בדלת עצמו יניחו מחציו של כניסה לצד שמאל. הגה: ומיהו בזמן הזה שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח, ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות וכו'.

שואלין ודורשין

ייתבאר כאן על מקומות ההדלקה, בטבלה מפורטת:

מניחו על שולחנו ודיו (או שמדליק ליד פתח בחדר מרכזי בתוך הבית)	בחלון הפונה לרשות הרבים	על פתח הבית (באופן שיש חצר לפני הבית, ופתח הבית נראה לרה"ר)	על פתח החצר הפונה לרשות הרבים, מבחוץ (באופן שיש חצר לפני הבית)	מקום ההדלקה
בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו, ונחלקו בפוסקים אם היום שאין סכנה חוזר להניח בפתח מבחוץ, או שאין הכרח, מהשולחן ערוך משמע שמדליק כדין הגמרא, והרמ"א כתב שנהגו להדליק בפנים (ולמעשה בארץ ישראל הרוב מדליקים כדין הגמרא, ובחול"ל בחלון כי חוששים ללצים או גנבים שיזיקו הנרות, ויש שגם בחול"ל מניחים על הפתח מבחוץ)	מי שדר בעלייה ואין לו דלת כניסה פרטית אלא דלת ביתו פתוח לתוך בית אחר, מדליק בחלון הפונה לרשות הרבים, כדי שיהיה פרסומי ניסא, אבל אדם שיש לו דלת הפונה לרשות הרבים (או חצר לשיטת התוס') מדליק בפתח הבית כי שם יש היכר יותר שבעל הבית הדליק, ובחלון יש היכר לבני רשות הרבים אך פחות היכר של בעה"ב	לשיטת רש"י מדליק על פתח הבית גם אם יש חצר לפני הבית, ויש פרסומי ניסא שרואים בני רשות הרבים, וגם חלק מהפרסומי ניסא הוא שרואים בבירור שבעל הבית הזה הדליק, ובפתח החצר זה הבירור הטוב ביותר, ואם אין חצר אלא שדלת הבית נפתח לרשות הרבים אז מניח על פתח ביתו	לשיטת התוס' מדליק על פתח החצר הפונה לרה"ר, ויש פרסומי ניסא שרואים בני רשות הרבים, וגם חלק מהפרסומי ניסא הוא שרואים בבירור שבעל הבית הזה הדליק, ובפתח החצר זה הבירור הטוב ביותר, ואם אין חצר אלא שדלת הבית נפתח לרשות הרבים אז מניח על פתח ביתו	פרטים על מקום ההדלקה, ודעות הראשונים בזה
בשעת הסכנה (ובימינו שאין סכנה נחלקו הפוסקים אם יוצא לכתחילה או לא)	בינוני (אם גר בעלייה ופתחו פתוח לתוך הבית, זה המובחר שלו)	מובחר (ויש בזה מחלוקת)	מובחר (ויש בזה מחלוקת)	דרגת הפרסומי ניסא כפי שמבואר בגמרא (יש מחלוקות לזמננו וכתבתי העיקר)
עייין שו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן ס"ו שהביא טעמים שהיום יש נוהגים להדליק בפנים לכתחילה, וכן הביא הבן איש חי שנהגו להדליק בפנים (במקומו בחול"ל) אך אפשר שבארץ ישראל היום יהיה הדין שודאי מדליק בחוץ, ועייין בדרכי משה ומה שהביא את התרומת הדשן	בשם האריז"ל יש שכתבו שנהגו להדליק בפנים ושעל פי הכוונות עדיף ליד פתח בתוך הבית מאשר שיניחו בחלון, אך במועדים וזמנים הביא שאין לדייק ממעשה האריז"ל שהדליק בפנים ונראה שהדליק בחוץ, אמנם להנוהגים להדליק בפנים, על פי הסוד עדיף פתח בתוך הבית מאשר שיניחו בחלון, אך לפי הפשט ביארתי לעיל	אפשר לבאר ברש"י שני טעמים מדוע מדליק על פתח הבית ולא בפתח החצר, הטעם הראשון שכיון שבחצר משתמשים בני הבית לכן עדיף להניח במקום שגם בני הבית רואים, וכך הביא בספר אז נדברו לבאר דברים של החזו"א, אך נראה שאפשר ליתן טעם אחר בדבריו שבפתח הבית יש יותר היכר שבעל הבית הדליק	בספר אז נדברו (חלק ה' סימן ל"ט) הובא שלחזו"א כיון שאין השתמשות בחצר היום כמו שהיה בימיהם, לכן אפילו לשיטת התוס' עדיף להדליק על פתח הבית ולא על פתח החצר (ורק באופן שפתח הבית נראה לרה"ר, ואם לא יניח בחלון), אך בשם הגרי"ז מובא שגם היום מדליק על פתח החצר	פרטי דינים

בעל הבית ואנשי הבית

השולחן ערוך פסק (כהתוספות והטור) שאפילו אם רבים בני הבית ידליק רק אחד, אמנם הרמ"א פסק (כהרמב"ם) שכל אחד מבני הבית מדליק אך שכל אחד יניח נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקים, גם לדעת השולחן ערוך כל אחד מבני הבית יכול להדליק אם מניח במקום מיוחד, רק החילוק בין דבריהם יהיה שלשולחן ערוך רק בעל הבית מברך והם ישמעו הברכה ממנו, ולדברי הרמ"א כל אחד יכול לברך לעצמו.

גובה הנחת הנרות

לכתחילה צריך להדליק נרות חנוכה (הנרות עצמם ולא תחתית החנוכיה) שלש טפחים מעל הקרקע, ומתחת לגובה עשרה טפחים, כי בזמננו משתמשים בנרות לתאורה כל השנה, ועל ידי שמדליק נרות מתחת לעשרה טפחים יש היכר שהדליק לפרסומי ניסא ולא כנר של כל השנה, בזמננו החשש הוא פחות כי לא משתמשים בנר, בכל זאת היכן שאפשר מדליקים כמו שכתוב בהלכה (ויש טעם גם על פי הסוד להדליק כך).

בגמרא מבוואר שאם מניח את הנרות בפנים על שולחנו, צריך נר אחר להשתמש לאורה (שמש), והטעם שמה יבוא להשתמש לאורה), ומשמע שאם לא מניח על שולחנו אלא תוך הבית אבל ליד הדלת מבפנים, ובודאי שאם מדליק על פתח הבית או החצר מבחוץ, שאין צריך נר אחר (שמש), אך יש מהפוסקים שכתבו שגם במניח בפנים לא על שולחנו צריך להדליק עוד נר, ונהגו העולם להדליק נר שמש גם כשמדליק בחוץ (עיין ביאור הלכה שנהגו להניח שמש גם אם מדליק לא על שולחנו, אבל לא הביא זאת על מי שמדליק בחוץ, אמנם הפרי מגדים באשל אברהם סימן תרע"א אות ה' הביא שכן נוהגים אפילו במדליק בחוץ, וכן פרי חדש וכן במגן אברהם וכך גם בבית יוסף, ועיין כף החיים ס"ק ל"ז, ועיין שולחן ערוך סימן תרע"ג ס' א').

מראית עין

כתב הרמ"א, חצר שיש לו שני פתחים לשני רוחות, אין צריך להדליק בשניהם, כיון שהיום יש שמדליקים בפנים אין חשד שיאמרו העוברים שלא הדליק נר חנוכה.

הדלקה בבית הכנסת אם צריך עשרה לברכה

המשנה ברורה (באות מ"ז) כתב שגם אם אין עשרה כגון בערב שבת שלא הגיעו עדיין עשרה יכול להדליק בבית הכנסת בברכה, אמנם בכף החיים (אות ע"ב) כתב שלא לברך (ועוד פוסקים שקדמו ונחלקו בדבר מגן אברהם יעב"ץ החיד"א עיין שערי תשובה וביאור הלכה ועוד), על כן הפוסק כפי פסקי המשנה ברורה ידליק בברכה, ואם כמו כף החיים ידליקו בלא ברכה.

זמן ההדלקה - סימן תרע"ב

כתוב בשולחן ערוך הלכות חנוכה (סימן תרע"ב סעיף א'):

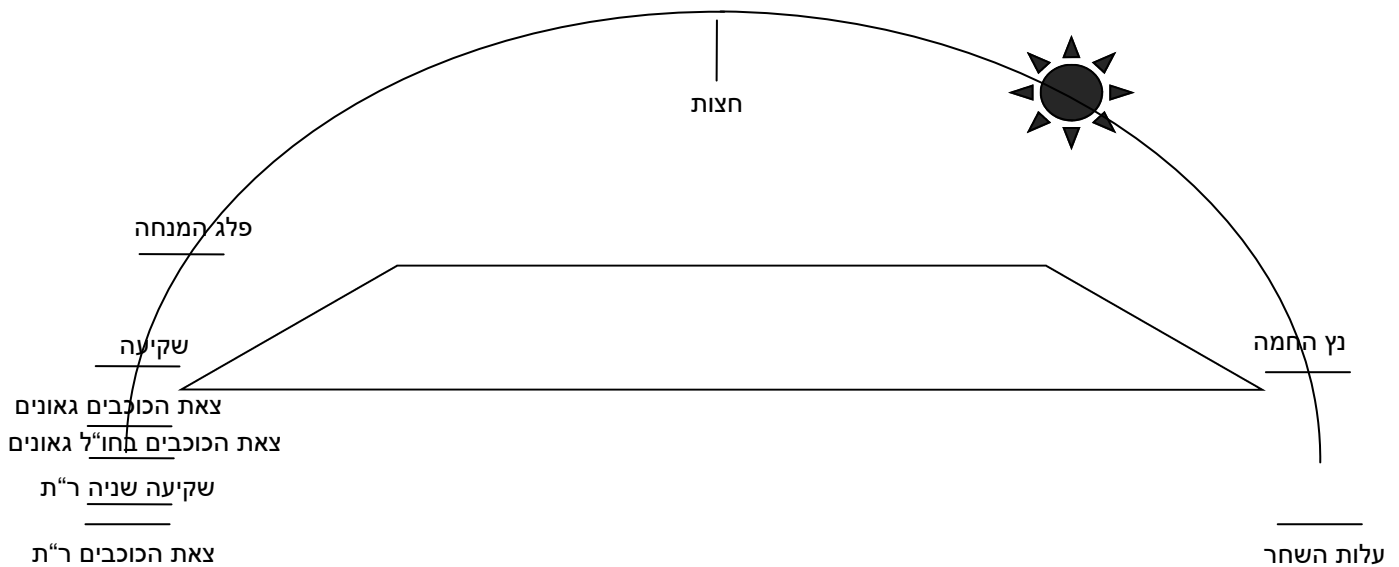
אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים, ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק.

מה שכתב השולחן ערוך שלא מאחרים ולא מקדימים הכונה היא לכתחילה, אבל אם אין אפשרות יכול להדליק קודם וכן אחר כך, דעת השולחן ערוך שמדליקים **בצאת הכוכבים** (אך יש צאת הכוכבים לשיטת הגאונים שהוא בערך 18 דקות אחרי השקיעה, ויש צאת הכוכבים לשיטת רבינו תם שהוא 72 דקות אחר השקיעה, אף שהשולחן ערוך פוסק בזמן צאת הכוכבים כרבינו תם, אנו נוהגים כשיטת הגאונים לענין זמן צאת הכוכבים, אמנם לעצם הדין הזמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים רוב הספרדים נוהגים כדברי השולחן ערוך, אך לפי זמן צאת הכוכבים של הגאונים).

אמנם דעת הרבה מהראשונים, הר"ן הרשב"א והמאירי, שכונת הגמרא הוא על התחלת השקיעה, אבל הם סוברים כפי דעת רבינו תם לענין צאת הכוכבים ולכן לדעתם יש שני שקיעות, האחת כשנכסית החמה מעינינו, והשנייה בערך 13 דקות קודם זמן צאת הכוכבים לדעת רבינו תם, דהיינו כ-58 דקות משקיעת החמה כשנכסית מעינינו, והגאון מוילנא פסק כדבריהם לענין שמדליקים בתחילת השקיעה אלא שהוא סובר כהגאונים לענין הזמנים שאין שני שקיעות, ולכן הרבה מהאשכנזים נוהגים להדליק בתחילת השקיעה הראשונה, בחוץ לארץ בארצות שהשקיעה מתארכת ויש עדיין אור יום גם אחר השקיעה נוהגים להמתין כ-10 עד 25 דקות אחר השקיעה ואז מדליקים.

בשבת מדליקים מוקדם יותר בערך 15 או 20 דקות לפני השקיעה (רק שנותנים מספיק שמן כדי שידלק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים).

זמני היום



זמנים עיקריים שנוהגים להדליק בהם:

שקיעה ראשונה: המדליקים כפי שיטת הגאון מוילנא (הרבה ממנה אשכנז בארץ ישראל).

צאת הכוכבים (גאונים): כפי פסק השולחן ערוך אבל לא כדרכו בביאור אימתי הוא צאת הכוכבים (וכך נוהגים הרבה ממנה הספרדים וחלק

מהאשכנזים, חזון איש ועוד).

בחוץ לארץ: בחוץ לארץ שהשקיעה מתארכת נוהגים להדליק אחר שקיעה ראשונה בערך 10 – 25 דקות, כדי שתהיה ההדלקה פחות מחצי שעה מהשקיעה, ועדיין תוך חצי שעה שעד צאת הכוכבים המאוחר בארצות אלו.
שקיעה שניה (רבינו תם): (יש דעות)
צאת הכוכבים (רבינו תם): יש מהחסידיים שנוהגים כך (וכך גם בשולחן ערוך).

המתארחים אצל אחרים בימי חנוכה או בשבת חנוכה - סימן תרע"ז אכסנאי (דינים אלה יובאו שבוע הבא בהרחבה)

1. מי שנשוי ומדליקים עליו בביתו והוא נמצא במקום אחר (ואין לו חדר עם פתח נפרד לבחוץ), אינו צריך להדליק נר חנוכה במקום שנמצא, אמנם כפי מנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק לעצמו, גם מי שכבר מדליקים עליו בביתו ראוי שידליק גם במקום שנמצא, וכיון שיש ספק לענין הברכות לכן הטוב והראוי שיאמר שאינו רוצה לצאת ידי חובה בהדלקת אשתו וידליק במקומו בברכה (אשתו כגופו), וכיון שגם למנהג זה יש הסוברים שאין מברך לכן ידליק קודם לזמן שאשתו מדלקת עליו בביתו או שישמע הברכות מאחר, ויש אומרים שגם הנוהגים כפי מנהג הספרדים ראוי שידליקו וישמעו ברכה מאחר באופן הנזכר (שולחן ערוך תרע"ז, משנה ברורה אות ז, ואות י"ד ואות ט"ז).

2. אם נמצא בחוץ לארץ שהשעות שונות וכשמדליקין עליו בביתו בארץ הרי במקומו בחוץ לארץ עדיין לא הגיע זמן ההדלקה, או שכבר מאוחר בלילה, יאמר שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, וידליק במקום שנמצא בברכה, ולספרדים יש שמברכים ויש שאינם מברכים, והטוב לשמוע מאחר (עיין משנה ברורה ס"ק ט"ז, ובשער הציון אות כ"ד ואות כ"ה, ונחלקו הפוסקים אם אדם יכול לומר שאינו יוצא בהדלקת אשתו).

3. מי שמתאכסן אצל אחרים ואין יוצא בהדלקת אשתו, אם ישן יחד עם בני הבית משתתף עם בעל הבית בפרוטה ויוצא בהדלקתו, ואם יש לו חדר לעצמו עם דלת הפונה אל החוץ (אל רשות הרבים או אל החצר), מדליק בעצמו בפתח חדרו, אמנם כפי מנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק - גם אם ישן עם בני הבית ולא בחדר עם פתח נפרד, מדליק לעצמו (אמנם עדיין יכול גם להשתתף בפרוטה עם בעל הבית) ויש כפי מנהג הספרדים שאומרים כיון שהיום הרבה מדליקים בפנים ישתתף בפרוטה עם בעל הבית אך לא ידליק בעצמו (ועיין ביאור הלכה תרע"ז ד"ה פתח, ועיין ביאור הלכה ד"ה פתח).

העוזבים את ביתם בימי חנוכה ליום אחד, או לשבת

1. בנים נשואים שהולכים בימי החול של חנוכה לבית הוריהם לאכול שם וחוזרים ללון בביתם, חייבים להדליק בביתם, ואם ישנים בבית הוריהם מדליקים בבית הוריהם.

2. בנים נשואים שהולכים לשבת חנוכה לבית הוריהם לאכול ולישון שם, וחוזרים מוצאי שבת לביתם, אם יוצאים קודם פלג המנחה ידליקו בבית הוריהם, ואם יוצאים אחר פלג המנחה - אם הם מהנוהגים להדליק בחוץ, ידליקו בביתם (בחוץ), ואם הם מהנוהגים להדליק בתוך הבית, כיון שעוזבים את הבית ואין מי שיראה, ידליקו בבית הוריהם.

3. במוצאי שבת כיון שחוזרים לביתם ידליקו בביתם, אך אם מתעכבים אחר זמן שתכלה רגל מן השוק, יש אומרים שידליקו בבית הוריהם ששם היו בשבת (ונחלקו בדבר זה ובעזרת השם בשבוע הבא בהרחבה).